

Glimt fra 1840'ernes Thisted.

Ved H. JUUL SØRENSEN.

SKOMAGERMESTER *Anton Lomborg*, Thisted (født i Thisted 26. Juli 1834, død sammesteds 12. Juni 1914), har efterladt sig nogle Optegnelser med Erindringer, hvoraf følgende muligt kan have Interesse for en videre Kreds som et Glimt fra det gamle Thisted¹⁾

”Da jeg var fem Aar²⁾, kom jeg i en Pogeskole. Det var i et lille Huus nede ved Havnen. Der var en lille Stue med eet Bord og en tre-fire Skamler, paa hvilke vi sad. Lærerinden laa i Sengen, men havde et langt Spanskrør. Naar vi saa stavede forkert, fik vi et Rap enten paa Hovedet eller Hænderne, hvor det nu kunde træffe. Det var en sørgelig Skole.

Jeg kom senere i en anden Skole, som var for de mere velhavendes Børn. Skolestuen var her hyggeligere og Lærerinden ogsaa; men alt skulde læres udenad, og den, der ikke kunde sin Lektie, maatte blive i Skolen, til den var lært. - Saa kom jeg i Borgerskolen. Det var en halvdags Skole den Gang med kun to Lærere. Ogsaa her bestod Undervisningen i Udenadslæren, og sjældent blev der fortalt Bibelhistorie eller Danmarkshistorie, saa Skolen blev i Grunden betragtet som en Slags Fangenskab. Det mest højtidelige, vi kjendte til i Skoletiden, var, at vi St. Thomasdag³⁾ om Eftermiddagen kom med Lys til Lærerne, og saa fik vi Chokolade og maatte lege i Skolestuen.

Et lille Træk husker jeg fra den Tid, da Rygtet gik, at Rendsborg-Slaverne var givet løs⁴⁾. Det skete en Dag i Skolen, at den ene af Lærerne kom og kaldte den anden Lærer ud paa Gangen, og vi Børn var klare over, at det var Slaverne, det drejede sig om; der kom med eet et saadant Krigersind i os alle, og det endte med, at vi fik Lov at gaa hjem. - Saa kom den ene Stafet ridende efter den anden: Nu var de kommet til Salling, - og nu afbrændte de Byer! Borgerkoret⁵⁾ blev udkommanderet og skulde møde med deres Vaaben, og der skulde være Vagt baade Dag og Nat. Det skete saa en Nat, at Mændene fra Brønd kom marcherende med Forke og Høleer. Saa blev Vagten kaldt til Vaaben, thi man mente, det var Slaverne, der kom⁶⁾. Nede paa Hulegaardsbakke⁷⁾ blev der kastet en Fordybning, som skulde være en Slags Skandse. Der blev kjørt en tre-fire gamle, rustne Kanoner⁸⁾ ud, som saa skulde skyde Slaverne, naar de kom vesten for Dragsbæk; men Kugler tror jeg ikke, de havde nogle af.

¹⁾ Jeg bringer en hjertelig Tak til Enkefru Alma Lomborg, Thisted, som velvilligt har ladet mig benytte de efterladte Optegnelser.

²⁾ Altsaa 1839 eller 1840.

³⁾ 22. December.

⁴⁾ Det var i Slutningen af Marts 1848, at Rygtet om Rendsborg-Fangernes Hærgen gik over Jylland; den 31. Marts naaede Rygtet til Thisted, jfr. ”Historisk Aarbog for Thisted Amt” 1911, 104 ff.

⁵⁾ Borgervæbningen.

⁶⁾ Samtidig gik Rygtet, at Slaverne ogsaa rykkede frem fra de andre Sider: Nu var de fra Mors kommet over Vildsund. (Meddelt af Enkefru Lomborg).

⁷⁾ Hvor den nuværende Tordenskjoldsgade er beliggende.

⁸⁾ To af Borgervæbningens gamle Kanoner er opbevaret paa Thisted Museum.

Da jeg var 14 Aar, blev jeg konfirmeret⁹⁾, og det var ved Præsten¹⁰⁾, som i Skolen: tørre Opremsninger, ja, vi havde ogsaa Stiil ved Præsten. Det stod meget smaat til med det kirkelige Liv her i Thisted. Jeg var Kordreng i længere Tid¹¹⁾, og det kunde ske, at der, naar det var daarligt Vejr, Regn eller Sne, kun kom en tre-fire Mennesker i Kirke. Saa spurgte Præsten gerne, om han skulde prædike for saa faa; saa sagde de nej, og saa var den Tjeneste forbi¹²⁾.

Paa den Tid var Stolene lukkede i Kirken; ingen kunde komme ind i en Stol uden Nøgle. Kun den nordre Gang var fri.

Det var trange Tider for Kristenlivet i Thisted”.

*

Naar Talen er om de kirkelige Forhold i Thisted henimod Midten af det forrige Aarhundrede, kan det have sin Interesse at vide, at det præstelige Ansvar i det allervæsentligste paahvilede Sognepræsten, idet den res. Kapellan, der jo samtidig var Sognepræst for Skinnerup, kun havde en meget beskedent Andel i den kirkelige Betjening af Thisted Købstad. Herom vidner et Regulativ fra den Tid, indført i ”Liber daticus” for Thisted res. Kapellani og Skinnerup Sognekald. Skrivelsen er udateret, men indført af Pastor Th. N. Wesenberg, sikkert umiddelbart efter dennes Embedstiltrædelse 1851 og rimeligvis som Afskrift af Papirer fra Forgængerens, Pastor Holsts, Tid. Regulativets Gyldighed maa ligge inden for Aarstallene 1841 og 1856, jfr. S. 276, Anm. 1, og S. 277.

Regulativet lyder, som følger:

”Embedets Forretninger vedkommende.

1. Med Hensyn til Embedets Forretninger, da er den residerende Kapellan i Thisted forpligtet til at prædike til Aftensang alle Søn- og Helligdage med Undtagelse af 2. Juledag, 2. Paaskedag og 2. Pinsedag, paa hvilke trende Højtidsdage han forretter Højmesse-tjenesten i Kjøbstaden. Desuden maa han holde Froprædiken ved de 3 store Højtider. Han har intet at gjøre med de ministerielle Forretninger, der alene paahviler Sognepræsten i Thisted, som ogsaa oppebærer Indtægterne herfor, uden at Kapellanen faar nogen Andel i samme; dog kan han ikke undslaa sig fra at hjælpe Sognepræsten med Fredagstjenesten, naar Kommunikanternes Antal er stort. Denne Assistance, der saaledes oprindeligen er ydet af

⁹⁾ 10. Oktober 1848.

¹⁰⁾ Præster i Thisted paa den Tid var Sognepræsten, Provst Marcus Christian Vilhelm Michelsen (1837-55) og den residerende Kapellan Johan Peter Holst (1839-51); A. L. maa være blevet konfirmeret af Sognepræsten, da den res. Kapellan ikke forrettede kirkelige Handlinger i Thisted, jfr. S. 275.

¹¹⁾ 1844-48.

¹²⁾ Man synes dog ikke at være gaaet Glip af noget større; i Følge Meddelelse fra Enkefru Lomborg kunde Prædikenerne til Tider antage Karakter af Landbrugsforedrag (”I Fjor ved denne Tid satte vi Kartofler”). Rationalismen var ikke død.

Kapellanen ved ovennævnte Lejlighed, er i den senere Tid udvidet dertil, at Altergangstjenesten besørjes vekselsvis af ham og Sognepræsten.

2. Som Sognepræst for Skinnerup Menighed maa den res. Kapellan naturligvis udføre alle en Sognepræst paahvilende Forretninger. Han holder saa Førsttjeneste alle Søn- og Helligdage med Undtagelse af de 3 Højtidsdage, han forretter Højmesstjenesten i Thisted; paa disse 3 Dage er der altsaa Eftermiddagstjeneste i Skinnerup. Alle ministerielle Forretninger udføres af ham i Landsognet, og han har som Medlem af Sogneforstanderskabet¹³) den væsentligste Andel i Kommunens Anliggender, især i det, der angaar Skole- og Fattigvæsenet. - Beboerne ere pligtige at besørge alle hans Forretningsrejser.

3. Som en fra det almindelige afvigende Bestemmelse maa det betragtes, at den res. Kapellan i Thisted skal give 3 Timer daglig Undervisning i Religion, Tydsk og Mathematik i Borgerskolens Betalingsklasser, hvorfor der er tilstaaet ham en aarlig Godtgørelse af 160 Rbd.”

Baade Pastor Holst og Pastor Wesenberg underviste saaledes paa Borgerskolen (i en saakaldt Realklasse); 1856 fratraadte Pastor Wesenberg som Lærer, idet Thisted Realskole begyndte sin Virksomhed samme Aar, oprettet ved Lov af 16. Februar 1856 og indviet 27. November. Regulativets Gyldighed strækker sig altsaa ikke ud over 1856. Dette stemmer meget godt med en Annonce i ”Thisted Amtsavis” for 19. Januar 1856, hvor Provst Paludan-Müller og Pastor Wesenberg foreslaar en Ændring af Tidspunktet for Højmesstjenesten i Thisted (Kl. 10 i Vinterhalvaaret i Stedet for som hidtil Kl. 9). Naar Pastor Wesenberg er Medunderskriver, maa han vel antages at have faaet flere Højmesstjenester end de ovennævnte tre om Aaret. Fra 1858 foreligger et Regulativ, hvori forordnes en ligelig Fordeling af Højmesse- og Eftermiddagstjenesten mellem Sognepræsten og Kapellanen, dog at Højmassen paa de tre store Højtiders Førstehelligdage tilfalder Sognepræsten. Ligeledes fastslaas den res. Kapellans Ret til at udføre alle Slags kirkelige Handlinger i Thisted.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1942, side 272-277)

¹³ Sogneforstanderskaber paa Landet blev oprettet ved kgl. Anordning af 13. Aug. 1841. Sognepræsten var selvskrevet som Medlem, men ikke som Formand; dog var i Skinnerup først Pastor Holst og efter ham Pastor Wesenberg valgt Formand (Skinnerup Sogneforstanderskabsprotokol for 23. Dec. 1844 og 24. Juni 1851). Omtalen af Sogneforstanderskabet viser, at Regulativet er fra Tiden efter August 1841.